

TÜRÜK
Uluslararası Dil, Edebiyat
ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi
2015 Yıl:3, Sayı:6
Sayfa:71-78

ISSN: 2147-8872

TÜRKİYE TÜRKÇESİNDE İSİMLERİ SIFAT YAPAN EKLERİN DURUMLARI ÜZERİNE BİR İNCELEME VE YENİ BİR TERİM ÖNERİSİ

Yasin Şerifoğlu*

ÖZET

Genel olarak ekler, kelime bünyesinde görülen, tek başına anlamı olmayan ve kullanılmayan, bunun yanında sözlerle birleşerek ya anlam değiştirme ya da eklendiği söze diğer kelimelerle birlikte kullanılacak şekilde işlevlik kazandıran görevli şekiller olarak tanımlanabilir.

Bu çalışmada; kaynaklarda daha çok *isimden isim yapma* veya *sıfat olarak kullanılan vasıf isimleri yapma* görevi üstlendiği belirtilen ve *isimden isim yapan ekler* başlığı altında tasnif edilen bazı eklerin, eklendiği sözlerin anlamlarında ortaya çıkan birbirleriyle ilişkili/ilişkisiz durum incelenmiş ve buna göre işlevleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Ayrıca üstlendikleri görev dikkate alınarak bu eklerin genel ek tasnifi içindeki yerleri tespit edilip buna göre yeni bir adlandırmaya ihtiyaç olup olmadığı tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türkçe, Yapım Ekleri, Sıfat-Fiil, Sıfat-İsim Ekleri.

AN ANALYSIS ON THE SITUATION OF ADJECTIVALIZATION SUFFIXES FROM NOUNS IN TURKEY TURKISH AND PROPOSAL OF A NEW TERM

Abstract

Suffixes, in general, are found in the bodies of words, and can be defined as functional forms which do not have meaning and cannot be used individually, however when they are attached to words they can either change meaning or rendering them suitable to be used with other words

In the present study, the relevant/irrelevant situation of some suffixes which are said to function of derivation nouns form nouns and derivation of property nouns used as adjectives are classified under the title of

• Yrd. Doç. Dr., Kastamonu Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
Öğretim Üyesi, ysarifoglu@yahoo.com

suffixes derivating nouns from nouns has been analyzed in terms of meaning of the word to which they are attached. Their function has been determined according to the data. Moreover, the place of these suffixes in the general classification is tried to be determined and whether a new term for them is required has been debated.

Key Words: Turkish Language, Derivational Suffixes, Verbal Adjective, Verbal Noun Suffixes.

Giriş

Türk dili çalışmalarında eklerin, isim ve fiil kategorisine göre, daha çok üstlendikleri görevler dikkate alınarak belirli başlıklar altında tasnif edildiğini biliyoruz. Ancak, metin incelemeleri dikkate alındığında bir ekin yapılagelen bu tasniflerin dışında farklı görevler üstlendiği de görülmektedir. Bu durum, aynı zamanda üstlendikleri görevler bakımından Türkçe eklerin çok işlek olduğunun da bir göstergesi olarak kabul edilebilir. Dilimizdeki eklerin bazılarının, sözlerin anlamını değiştirme kudretine sahip olduğunu, bazılarının da sözleri daha çok cümle içinde farklı şekillerde işleyen bir yapıya sahip olduklarını söylemiştik. Onların bu özellikleri, metin içerisinde sözdizimine bağlı olarak açığa çıkmakta ve bu duruma göre görevleri ve buna bağlı olarak da adları tespit edilmektedir.

Sözlerin anlamlarını değiştirerek, onlardan farklı anlamda yeni sözler türeten eklere *yapım eki* adını veriyoruz. Bu bakımdan bir yapım ekinin temel görevi, eklendiği kelimedenden yeni bir kelime türetmesidir. Dilimizde, isim ve fiil kategorisine uygun olarak dört çeşit (*isimden isim türeten, isimden fiil türeten, fiilden isim türeten, fiilden fiil türeten*) yapım eki mevcuttur. Yapım ekleri bu görevlerini yerine getirirken sözlerin sonuna eklenir ve onların anlamlarını değiştirir ve bu yolla yeni bir varlığı işaret etmiş, yeni bir varlığa veya kavrama ad olmuş olur. Bu görevi icra ederken kendilerinden başka görevli herhangi bir şekil veya anlamlı herhangi bir sözden yardım almalarına ihtiyaçları yoktur. Herhangi bir ekin yapım eki olabilmesi, eklendiği kelimenin cümle dizilişindeki herhangi bir teşkilden anlamca ve şekilce bağımsız olarak varlığını sürdürebilmesi şartına bağlıdır. Bu eklerden birini almış sözler de sözlükçülüğümüzde, madde başı olabilecek sözler olarak değerlendirilir.

Bugüne kadar Türkçede kullanılan eklerin tasnifiyle veya bu eklerin terminolojisiyle ilişkili birçok çalışma yapılmıştır. Çalışmamızda incelediğimiz *vasıf isimleri/sıfat yapan ekler* olarak ifade edilen bu ekler kaynaklarımızda, *isimden isim türeten ekler* kategorisinde tasnif edilmektedir. Bu çalışmaların bazılarını konuyu ele alışları bakımından burada hatırlamaya çalışalım:

Muharrem Ergin'in Türk Dil Bilgisi adlı kitabında, isimden isim yapan ekler başlığı altında ele aldığı ancak isimden sıfat yaptıklarına da dikkatleri çektiği ekler şunlardır: **+İk, +cI; çI, +II, +sIz, +ki** (Ergin 2008: 154-179). Ancak aynı eserde isimden isim yapan ekler başlığı altında gösterilen birçok ek de **(+cIk, +CA, +dAş, +ncI, +Ar/(ş)Ar, +(I)z, +sI, +(I)msI, +(I)mtrak, +ç, +CII, +mAn, +Aç, +şIn, +Ak, +t, +I, +sII)** eklendiği ismi sıfat

yaptığı halde Ergin'in bu eklerin isimleri sıfat yapma işlevine değinmediğini görmekteyiz. Bu eklerle ilgili örnek kullanımları aşağıda detaylı olarak incelemeye tabi tutacağız.

Zeynep Korkmaz bu ekleri, *addan ad türeten ekler* başlığı altında sıralamış ve aynı zamanda bu eklerin birçok kullanımında sadece Türkçe değil, Arapça ve Farsça bazı isimleri de sıfat yaptıklarına dikkat çekmiştir. Korkmaz'ın hem isimden isim hem de isimlerden sıfat yaptığına vurgu yaptığı ekler şunlardır: +aç; +Ağı(<+A-gI); +Ar, +Şar; +CA; +CAk; +CI/+CU; +Cık/+Cuk; +CII/+CUI; +dAk; +dAki; +DAş; +Ik/+Uk; +(I)I/(U)I; +IAk; +IAz; +II/+IU; +IIk+ /+IUK; +mAn; +(I)msI/(U)msU; +(I)mtırak/(U)mtırak; +(I)n/(U)n; +(I)n/(A)n; +(I)ncI/(U)ncU; +rAk; +sAl; +sI/+sU; +sIk/+sUk; +sII/+sUI; +sIz/+sÜz; +şAr; +şIn; +(I)z/(U)z (Korkmaz 2009: 33-66). Burada Zeynep Korkmaz'ın Muharrem Ergin'e göre daha fazla eki sıfat yapan ek kategorisinde değerlendirdiğini görüyoruz. Ancak Korkmaz'ın bu ekleri *isimden isim yapan ekler* başlığı altında verdiğini de bir kez daha ifade etmek gerekir.

M. Kaya Bilgegil Türkçe Dilbilgisi adlı çalışmasında, isimden ve sıfattan sıfat türeten ekleri yapım eki olarak adlandırmadan *Türemiş Sıfatlar* başlığı altında sıralamış: -li, -lı, lu, lü; -ce, -ca; -siz, -sız, -süz, -suz; -lik, -lık; --ci, -cı, -cü, -cu, -çi, -çı, -çü, -çu; -si, -sı, -sü, -su; -cil, -cıl, -cül, -cul, -çül, -çul; -ki, -t; -sal; -ka, -ga, -ke, -ge; -sul; -şın, -şin; -cik, -cık, -cek (Bilgegil 1984: 194), ancak bu ekleri başka herhangi bir terimle de adlandırmamıştır.

Tahsin Banguoğlu Türkçenin Grameri adlı eserinde; +çil (akçıl, kırçıl); +il (kızıl, yeşil, çoğul); +imser (iyimser, kötümser); +imsi (yeşilimsi, karamsı, acımsı); +imtik (sarımtık, karamtik); +imtrak (sarımtırak, acımtırak, mavimtrak); +iz (ikiz, üçüz); +ki (şimdiki, evdeki); +lez (haylaz, oflaz, üflez); +li (tatlı, güçlü, ışıklı, değerli); +men (kocaman, göçmen); +rek (gökrek, acıracak, kısaracak); +si (erkeksi, çocuksu, hayvansı); +siz (anasız, tatsız, tuzsuz, akılsız) eklerinin birer sıfat yapma eki olduğuna vurgu yapsa da bu ekleri *İsimden Üreme İsimler* başlığı altında tasnif etmiştir (Banguoğlu2004: 158-204).

Tahir Nejat Gencan Dilbilgisi adlı eserinde, isimlere eklenerek onlardan sıfat türeten ekleri *Türetme Ekleri* (Gencan 1975: 180-192) başlığı altında ele alırken, Haydar Ediskun Türk Dilbilgisi adlı kitabının *Türemiş Sıfatlar* bahsinde; "isim kök ve gövdelerine yapım ekleri eklenerek yapılan sıfatlar" (Ediskun 2003: 146-149), şeklindeki tanımıyla bu ekleri yapım eki olarak değerlendirmekte, Tuncer Gülensoy Türkçe El Kitabı'nda, adı geçen ekleri *Yapım Ekleri* başlığı altında, *isimden isim yapma ekleri* (Gülensoy 2005: 368-375), Günay Karaağaç Türkçenin Söz Dizimi adlı kitabında bu eklerden bazılarını (-Iik, -II, -sIz, -ncI, -CI, -cIk, -cAk, -Ar/-şAr) *Yapımlık Bağlı Birimler* başlığı altında *isimden isim yapan ekler* (Karaağaç 2009: 49) olarak göstermektedir.

Konuyla ilgili olarak yapılan diğer bir çalışma, Gürer Gülsevin'in V. Uluslararası Türk Dil Kurultayında sunduğu *Türkçede "Sıra Dışı Ekler" ve Eklerin Tasnif-Tanımlama Sorunu Üzerine* başlıklı bildirisidir. Gülsevin Türkçenin eklerini; *türetme ekleri*, *tür değiştirici ekler*, *işletme ekleri* ve *kategori ekleri* olmak üzere dört başlık altında değerlendirdiği bu bildiride, Türkçe eklerin bazılarının genel ek tasnifi ve eklerin diziliş yapısı dışında kullanıldığını tespit

etmiş ve bu doğrultuda yeni bazı terimlerle birlikte yeni bir ek tasnifi önerisinde bulunmuştur. Bu yeni tasnifte; **+A**, **+Aç**, **+Ak**, **+Ay**, **+cI**, **+CII**, **+dAm**, **+DAş**, **+DIrIk**, **+II**, **+IAk**, **+IIk**, **+mAn**, **+sAl**, **+şIn**, **+(I)z** ekleri *türetme ekleri* ana başlığı altında *isimden isim türeten ekler* olarak, **+ki**, **+sIz** ve **+II** eklerini de; sözlüksel kelime türetmeyen, isim veya fiilleri isim, sıfat ya da zarf haline getiren ekler olarak *tür değiştirici ekler* başlığı altında, **+Cık**, **+CAğIz**, **+CAcIk** (küçültme sevimlilik kategorisi), **+Incl** (sıralama sayı kategorisi), **+(ş)Ar** (üleştirme sayı kategorisi), **+Imsl**, **+Imtrak**, **+sI**, **+CA** (nitelik dengeleyici kategorisi) eklerini de *kategori ekleri* başlığı altında gösterilmiştir (Gülsevin 2004:1267-1283).

Türkçe eklerin tasnifiyle ilgili H. İbrahim Delice'nin de bir çalışması dikkat çekicidir. *Türk Dilinde İşlevsel Ek Tasnifi Denemesi* başlıklı makalesinde Delice Türkçe ekleri; *genişletme ekleri*, *durum ekleri*, *kurucu ekler*, *dönüştürücü ekler*, *yapım ekleri*, *bütünleşik ekler*, *temsil ekleri* olmak üzere yedi başlık altında değerlendirmiştir. Bu tasnifte doğrudan bizim çalışmamızı ilgilendiren kısım Delice'nin *dönüştürücü ekler* üst başlığı altında; **+II**, **+sIz**, **+ki**, **+sI**, **+cI**, **Imsl**, **+Imtrak**, **+şIn** eklerini *sıfata dönüştürücü ekler* alt başlığı altında göstermesidir (Delice 2000: 221-234). Aynı tasnifte dikkatimizi çeken husus Delice'nin yapım ekleri başlığı altında *isimden isim yapan ekler* bölümünde bu ekleri göstermemiş olmasıdır yani ona göre bu ekler yapım eki değildir. Aynı zamanda *isimden isim yapan ekler* başlığı altında gösterdiği **+CA**, **+CII**, **+dAş**, **+IIk**, **+sAl** gibi ekleri, *sıfata dönüştürücü ekler* başlığı altında göstermemesi de dikkatimizi çeken bir yaklaşımdır.

Zikri Turan “*Türkçenin Yapım ve Çekim Düzeninde Yer Alan Eklerin Sınıflandırması Nasıl Olmalıdır?*” başlıklı çalışmasında, bizim çalışmamıza konu olan ek kategorisini “çiçek+li bahçe, ev+siz çocuk, eli sopa+lı hoca, ekmek+lik buğday, duvak+lı gelin, vicdan+sız adam, baklava+cı mizaç, alay+cı bakış” örneklerini göstererek “Sıfatlama Eki” başlığında değerlendirir.

Değerlendirme

Türkçe eklerle ilgili bugüne kadar yapılmış bütün tasnif çalışmalarını bu çalışmada tek tek zikretmemiz konuyu çok uzatacağından konuya yaklaşımı görebilmek adına bu çalışmaların bazılarını özetleyerek meseleyi ele almanın yeterli olduğu kanısındayız. Tasniflerin bazılarında sadece isimden isim yapan ekler, bazı çalışmalarda ise sadece bir kısmı, yapım ekleri başlığı dışında, isimden sıfat yapan ekler kategorisinde değerlendirilmesi bu eklerin yapım eki olup olmadığı konusunda da bir tartışmayı ortaya çıkarmaktadır.

Meselenin daha iyi anlaşılabilmesi için bu eklerin; Türkçenin temel iki kategorisi olarak kabul ettiğimiz isim ve fiil kategorilerinden hangisiyle birlikte kullanıldığını, eklendiği söze yeni bir anlam katarak yeni bir varlık veya kavrama ad olup olmadığını, eklendiği sözün tek başına kastedilen anlamı ortaya çıkarıp çıkarmadığını ve bu doğrultuda kendisinden başka yardımcı bir unsura yani tamlayan-tamlanan ilişkisine ihtiyaç duyup duymadığını incelemeye çalıştık.

Hem ağızlarda hem de standart Türkiye Türkçesinde bu ekleri tespit edebileceğimiz çok sayıda kullanım mevcuttur. Hem eklendikleri kelimelerle hem de bu kelimelerin sözdizimindeki diğer kelimelerle ilişkileri incelendiğinde bu eklerin, yapım eklerinin genel karakterlerinden bazı farklılıklar sergiledikleri görülmektedir. Birkaç incelemeden hareketle bu eklerin eklendikleri kelimelerdeki görevlerini, bu kelimelerin anlamlarında ortaya çıkan durumu ve genel olarak ortaya çıkan yapıyı; diğer yapım ekleri ve onların eklendiği kelimelerdeki anlam durumlarıyla karşılaştırarak şu şekilde açıklayabiliriz:

Örneğin; *aynasız* sözüne sözlükte şu anlamlar verilmiştir; “1. Aynası olmayan. 2. *argo* Hoşa gitmeyen, kötü, yakışsız, çirkin, ters, biçimsiz. 3. *argo polis*” (Türkçe Sözlük 1998: 178) . Burada çalışmamıza esas teşkil eden anlam ilk anlamdır. +**sIz** ekini alan *ayna* sözü kendisiyle ilişkili veya ilişkisiz yeni/başka bir varlığa ad olamamaktadır. Kendisine verilen “*aynası olmayan*” anlamı hangi varlığa ad olduğu noktasında zihnimize hiçbir karşılık bulamamaktadır. Halbuki kelimenin; “*ayna+sız oda, ayna+sız salon, ayna+sız ev, ayna+sız araba*” gibi kullanımlarda neye işaret ettiği açıklık kazanmaktadır. Burada da *aynasız* sözü işaret edilen varlığın doğrudan adı durumunda değil o varlığın niteliği durumundadır ve +**sIz** eki bu niteliğin sağlanmasına yardımcı olan bir ek olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yüzden ki sözlüklerimizde +**sIz** ekini almış bu ve buna benzer sözlerin sıfat olduğu noktasında bir ibare konulmuştur. Yani bu eki alarak oluşan yeni söz, belli bir varlığa ad olabilen bağımsız bir söz değil, tek başına bir varlık veya kavrama ad olabilme özelliğine sahip olamayan görevli bir söz durumundadır.

+**sIz** ekini alan bu sözün tamlayan-tamlanan ilişkisi içine girmeden tek başına kastedilen anlamı karşıladığı söylenemez. Bu durumda bu sözde bir anlam bitimliliği de oluşmamaktadır. Bu bakımdan bu sözün, sözlükte madde başı olarak değerlendirilmesi bize göre gereksizdir. Ancak, *aynasız* sözünde dikkatimizi çeken bir diğer husus sözün kazandığı mecaz anlamdır ki burada “*polis*” anlamı bambaşka bir sözün oluştuğuna işaret etmektedir. Bu bakımdan “*polis*” anlamının oluşmasına katkı sağlayan +**sIz** ekinin bu anlam dikkate alındığında tam bir yapım eki görevi üstlendiği görülmektedir. +**sIz** ekini almış sözlerdeki mecaz anlamların bazılarında (*acılı, acısız, hamursuz*) aynı özellikle karşılaştık da tamamında durumun böyle olduğu da söylenemez.

Dilimizde, görme işine yarayan bir organ adı olarak kullanılan *göz* sözüne +**IIk** eki getirilerek *gözlük* sözünü elde ederiz. *gözlük* sözü, bünyesindeki +**IIk** ekiyle artık yeni bir anlam kazanmıştır. Dolayısıyla +**IIk** eki bir yapım ekidir ve bu göreviyle isim olan bir sözden, farklı anlamda yeni bir isim türetmiştir. Ortaya çıkan ve isim olan bu yeni sözün belli bir varlığın adı olma özelliğinden başka herhangi bir görevi yoktur. +**IIk** ekini alan *gözlük* sözü, “*Oğluma bir gözlük aldım.*” örnek cümlesinde açıkça görüldüğü üzere, dil hazinemizdeki başka hiçbir sözle izah edilmeye veya ifade ettiği/edeceği anlamı ortaya çıkarmak üzere kendisine yardımcı olacak başka hiçbir ek veya söze yani bir tamlayan-tamlanan ilişkisine ihtiyaç duymamaktadır. *gözlük* sözüyle ne kastedildiği, neye işaret edildiği bellidir. Bir nesnenin, başka bir ifade ile hangi nesnenin karşılığı olduğu noktasında şekil ve anlam bitimliliği ortaya çıkmıştır. Bu açıklamaya dayanarak *gözlük* sözünün sözlükte madde başı olarak yer almasında hiçbir engel söz konusu değildir.

Ancak aynı ek, *ay* sözüne eklendiğinde *ay+lık* sözünün doğrudan hangi varlığın adı olduğunda bir kesinlik ortaya çıkamamaktadır. Kastedilen *aylık*; *ay+lık* maaş, *ay+lık* ücret, *ay+lık* tedavi, *ay+lık* gazete veya *ay+lık* dergi olabilir. Bu durumda **+IIk** eki *ay* sözünden başka bir varlığa ad olabilecek yeni bir söz türetmemiş ancak *ay* sözünü görevli bir söz haline getirerek onu sıfat yapmıştır. Kısaca burada yeni bir söz türetme kudretine sahip bir yapım eki görevi üstlenmediği aşıkârdır.

Şimdi de **+II** ekini almış bir örneği değerlendirelim. “*Oğluma pahalı bir gözlük aldım.*” örnek cümlesinden hareketle **+II** ekini almış kelimenin yapı ve anlam durumunu şu şekilde sıralayabiliriz:

+II eki, “*değer, fiyat, eder*” anlamına gelen Farsça *paha* sözüne eklenerek “*fiyatı yüksek olan, ucuz karşıtı*” anlamına gelen *pahalı* sözünün oluşmasına katkı sağlar. Ancak, **+II** ekini alan bu isim, hangi varlığın adı olduğu noktasında bize bilgi vermekten aciz görünmektedir. Kısaca zihnimizde *göz+lük* adını duyduğumuzda beliren nesne gibi herhangi bir nesne veya kavram belirginleşmediği gibi *pahalı* sözü, *paha* kavramının dışında yeni bir kavram oluşturmamıştır. Burada ifade etmemiz gereken; *paha* sözüne eklenen **+II** ekinin, ortaya yeni bir isim çıkarmadığı sadece aynı ismi, *pahalı elma*, *pahalı araba* örneklerinde olduğu gibi ikinci bir ismi nitelemek üzere görevli bir isim haline soktuğudur. Bu bakımdan burada **+II** ekini yapım eki olarak değerlendirmemiz doğru değildir.

Sonuç

Yaptığımız inceleme neticesinde, Türkiye Türkçesinde isimlere eklenerek onlardan yeni bir isim türetmeden onları sıfata dönüştüren şu ekleri tespit ettik: **+CA**, **+CI**, **+CII**, **+(I)I**, **+II**, **+IIk**, **+mAn**, **+(I)msI**, **+sAI**, **+sI**, **+sIz**, **+(I)t**.

+CA; aptal+ca hareket, +ca hareket

+CI; Bu ek, bir ismin sonuna gelerek o isimden bir kişinin bir mesleği icra ettiğini anlatan yeni bir kelime türetiyorsa yapım eki olarak kabul edilmelidir (demir+ci, demir+ci Ali). Ancak, bir kişinin bir şeye düşkünlüğünü ifade edecek bir anlamın ortaya çıkmasına sebep oluyorsa o zaman yapım eki olarak kabul edilmemelidir (şeker+ci kız “şekere düşkün, şeker seven kız”).

+CII; ölüm+cül hastalık, ev+cil adam

+(I)I; yasa+l boşluk

+II; arıza+lı telefon, sakal+lı adam

+IIk; sofralık zeytin, kiralık+lık araba

+mAn; evci+men adam

+(I)msI; köylü+msü güzellik

+**sAl**; yapı+sal analiz, yaşam+sal sıvı

+**sI**; çocuk+su davranış, erkek+si duruş

+**sIz**; tuz+suz yemek, çiçek+siz ağaç

+**(I)t**; eş+it iş, karşı+t görüş

Buraya kadar incelediğimiz kısımda, isimlerden yeni bir kelime türetmeden onları sıfatlaştıran eklerin bugüne kadar yapılmış çalışmaların neredeyse tamamında yapım eki olarak kabul edilmesini tartışmaya çalıştık. Oysa hal eki olarak etiketlenen bazı eklerin de isimleri sıfat kategorisine geçirdiğini ifade etmek gerekir; köz+**de** kahve, insan+**ca** yaşam, dost+**ça** yaklaşım örneklerinde olduğu gibi.

Bu incelemeden hareketle yukarıda da görüldüğü üzere bu eklerin isimlere eklendiği, ancak eklendiği isimlerden yeni anlamda başka bir söz veya kavram türetmediği, sadece eklendiği ismi sıfat görevine soktuğu görülmektedir. Bir diğer husus, bu eklerin sıfat yapma göreviyle kullanıldıkları durumlarda hem şekil olarak hem de açığa çıkarılmak istenen anlam bakımından bir tamlayan-tamlanan ilişkisi kurmalarıdır. Yani sadece eklendikleri isimlerle tek bir söz olarak kastedilen anlam bitimliliği sağlanamamaktadır. Bu sebeplerden dolayı, bu örneklerdeki gibi kullanımlarda bu eklere yapım eki diyemeyeceğimiz kesindir.

Konunun diğer bir yönü de, bu şekillerde kullanıldığı zaman bu eklere yapım eki diyemeyeceğimize göre bunları gramatikal bir terim ile nasıl ifade edeceğimiz meselesidir. İncelememizde üzerinde durmaya çalıştığımız bu ekler ve bunların oluşturduğu yapı, bize dilimizdeki **sıfat-fiil** eklerini ve sıfat-fiil ekleriyle oluşturulan yapıyı hatırlatmaktadır. Bilindiği üzere sıfat fiil ekleri, fiillerin sonuna eklenerek arkasından gelen bir ismin nitelenmesine yardımcı olmaktadır. Fiillerin sonuna eklenip de onları sıfat haline soktukları içindir ki bu ekler, dil çalışmalarında gramatikal bir terim olarak sıfat-fiil adıyla kabul görmüştür. Yukarıda incelediğimiz ekler de aynen sıfat-fiil ekleri gibi bir söze eklenerek o sözü sıfat durumuna sokmakta ve o sözden sonra gelen bir ismin nitelenmesine aracı olmaktadır. Aradaki tek fark, eklendikleri sözler fiil değil isimdir. Dilimizin unsurlarını hem söz hem de ek bağlamında temel iki kategoride incelediğimiz, tanımladığımız ve adlandırdığımız gerçeğinden hareketle, fiillere eklenip isimlerin nitelenmesine yardımcı olan ekleri sıfat-fiil ekleri olarak kabul ediyorsak, isimlere eklenip yine isimlerin nitelenmesine yardımcı olan bu ekleri de **Sıfat-İsim** ekleri olarak adlandırmamızın doğru bir yaklaşım olacağını düşünüyorum. Ancak bu durum, yukarıda konuyu ele alışımızdan da anlaşılacağı üzere bu eklerin başka kullanımlarda yapım eki olarak karşımıza çıkmayacağı anlamına gelmemektedir.

Bugüne kadar yapılan tasnif çalışmalarında genel yaklaşım, ekleri işlev veya yapılarından hareketle bazı başlıklar altında dizmenin zorunlu olduğunu göstermesinin yanında, bir başlık altında sıralanan eklerin aynı tasnifteki başka bir başlık altında gösterilmesinden de kaçınmayı öğütler gibidir. Oysa Türkçedeki eklerin ne kadar işlevsel olduğu, farklı kullanımlarda bir önceki kullanımından farklı bir görevi icra ettiği hemen her

çalışmada zikredildiği halde yapılan tasniflerde eklerin ille de tek etiketli olarak gösterilmesi, Türkçenin gramerinin hem ülkemizdeki orta ve yüksek öğretimde öğretilme aşamasında hem de yabancılara Türkçe öğretiminde bir dizi sorunu beraberinde getirmektedir. Çalışmamızın konusu olan bu eklerin, dilimizin en eski dönemlerinde sadece isimlerden isim türeten yapım eki görevini üstlendiği söylenebilir ancak, zaman içerisinde kullanım sıklıkları veya dilin ortaya çıkan ihtiyaçlarını karşılayabilmek adına farklı görevler üstlenebilecekleri de çok doğal bir durum olarak karşılanmalıdır. Nasıl ki aynı kelime ilk başta sadece tek bir anlam ifade ederken kullanım sıklığı ve dili konuşan insanların ilişkilendirmeleri sonucu birden çok anlam ifade eder duruma gelerek çok anlamlılık kazanıyor ise; ekler de benzer veya aynı sebeple zaman içerisinde birden çok görev üstlenerek çok görevli olabilir. Bize göre; Türkçe eklerin bu zengin işlevlerini daha iyi gösterebilmek ve Türkçenin ekleşme bilgisini daha iyi kavratılmak adına yapılacak tasnif çalışmalarında eklerin her biri, bugüne kadar icra ettikleri görevler dikkate alınarak adlandırılmalı ve buna bağlı olarak da tasniflerde farklı başlıklar altında tekrar tekrar zikredilmekten veya yazılmaktan kaçınılmamalıdır.

KAYNAKÇA

- BANGUOĞLU Tahsin, Türkçenin Grameri, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2004.
- BİLGEGİL M. Kaya, Türkçe Dilbilgisi, Dergah Yayınları, İstanbul 1984.
- DELİCE H. İbrahim, “*Türk Dilinde İşlevsel Ek Tasnifi Denemesi*”, Cumhuriyet Üniversitesi Fen- Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, s. 221, Sayı 24, Sivas Aralık 2000.
- EDİSKUN, Haydar, Türk Dilbilgisi, Remzi Kitabevi Yayınları, İstanbul 2003.
- ERGİN Muharrem, Türk Dil Bilgisi, Bayrak Yayınları, İstanbul 2008.
- GENCAN Tahir Nejat, Dilbilgisi, Türk Dil Kurumu Yayınları, İstanbul 1975.
- GÜLENSOY Tuncer, Türkçe El Kitabı, Akçağ Yayınları, Ankara 2005.
- GÜLSEVİN Gürer, “*Türkçede “Sıra Dışı Ekler” ve Eklerin Tasnif-Tanımlama Sorunu Üzerine*”, V. Uluslararası Türk Dil Kurultayı Bildirileri, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2004.
- KARAAĞAÇ Günay, Türkçenin Söz Dizimi, Kesit Yayınları, İstanbul 2009.
- KORKMAZ Zeynep, Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2009.
- TURAN Zikri, “*Türkçenin Yapım ve Çekim Düzeninde Yer Alan Eklerin Sınıflandırması Nasıl Olmalıdır?* IV. Uluslar arası Türk Dili Kurultayı Bildirileri II 24-29 Eylül 2000, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2007, s.1835–1844.
- TÜRKÇE SÖZLÜK, (Komisyon), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1998.